

ERILAISET OPPIJAT

Musiikkiopistoissa

Tuija Kiviranta

Pedagoginen opinnäytetyö
Toukokuu 2008

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) KIVIRANTA, Tuija	Julkaisun laji Pedagoginen opinnäytetyö 5op	
	Sivumäärä 22	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka	
Työn nimi ERILAISET OPPIJAT MUSIIKKIOPISTOISSA		
Koulutusohjelma Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla		
Työn ohjaaja Raija Miettinen		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Työni tavoitteena on kartoittaa erilaisten oppilaiden asemaa laajan opetussuunnitelman mukaista opetusta antavissa musiikkioppilaitoksissa. Vuonna 2002 uudistetun opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetuksessa tulisi huomioida oppilaan sairaus, vamma tai muu henkilökohtainen oppimiseen vaikuttava tekijä. Oppilaille tulisi laatia henkilökohtainen opetussuunnitelma, jossa määritellään opetuksen tavoitteet ja tarvittavat aputoimet.</p> <p>Erilaisten oppilaiden asemaa olen pyrkinyt kartoittamaan kyselyllä, joka toteutettiin Jyväskylän Ammattiopistossa sekä Mikkelin musiikkiopistossa. Kyselyn tavoitteena oli selvittää millaisia oppimisvaikeuksia opettajat kohtaavat työssään ja mitä keinoja he ovat käyttäneet oppimisen edistämiseksi.</p> <p>Perusopetuksessa käytössä oleva oppilashuoltomalli olisi avuksi myös musiikkioppilaitoksissa. Oppilashuolto auttaisi mm. erilaisten oppilaiden tavoitteiden asettamisessa. Oppimisvaikeuksien todennäköinen lisääntyminen tulevaisuudessa edellyttää instrumenttiopettajien lisäkouluttamista ja toimintamallien yhtenäistämistä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Erityisopetus, erilaiset oppijat, musiikkiopisto, musiikki, oppimisvaikeudet		
Muut tiedot		

AuAuthor(s) KIVIRANTA, Tuija	Type of Publication Diploma project (5 ECTS credits)	
	Pages 22	Language
	Confidential ☐ Until _____	
Title SPECIAL STUDENT IN MUSIC COLLEGES		
Degree Programme Pedagogical studies for music and dance teachers		
Tutor(s) Raija Miettinen		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of the study is to find out the special students' status in music schools, which are providing teaching according to the advanced syllabus. According to the curriculum, which was revised 2002, one should take into account the possible illness, injury or other personal factors affecting student's learning. A personal curriculum, which defines the aims of teaching and the necessary aids needed, should be formulated.</p> <p>The status of special students has been studied through a questionnaire, which was done in the vocational music college of Jyväskylä and in Mikkeli music college. The aim of the questionnaire was to find out what kind of learning difficulties teachers face in their work with special students and what means do they use to improve learning.</p> <p>Basic education has a pupil welfare service, which could also be helpful in music schools. Student welfare services would help for example in setting the goals for special students. The probable increase of learning disabilities in the future calls for future education for teachers of different instruments as well as making the operations models uniform.</p>		
Keywords Special education, special students, music school, music, learning disabilities		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	ALKUSANAT	2
2	ERITYISOPPIJAN KOHTAAMINEN	4
3	OPPILAIKEN ERILAISET ONGELMAT OPPIMISEN TIELLÄ.....	8
4	ERITYISOPPIJAT MUSIIKKIOPISTOSSA	9
5	KYSELYN TULOKSET.....	14
5.1	Kyselyn toteuttaminen	14
5.2	Nuottien hahmotusongelmat	14
5.3	Lukihäiriö.....	15
5.4	Käytöshäiriöt	15
5.5	Näkövamma	16
5.6	Muut oppimisvaikeudet	16
5.7	Ympäristön tuki.....	17
5.8	Opettajan suhtautuminen erityisoppijaan.....	17
5.9	Kooste vastauksista.....	18
6	LOPPUSANAT.....	18
	LÄHTEET	20
	LIITTEET	
	Liite 1. Kyselykaavake	22

1 ALKUSANAT

”Kaikkien opettajien tehtävänä on ohjata oppilasta sekä tukea persoonallisuuden kasvua. Ohjauksen tulee ennaltaehkäisevän toiminnan lisäksi tukea erityisesti niitä oppilaita, joilla on opiskeluun liittyviä vaikeuksia” (Haapasaari, Koponen, Mäkelä & Parantainen 2007, 9)

Yhä enenevässä määrin erityisoppilaiden asemaan ollaan kiinnittämässä huomiota perusopetuksessa, lukioissa sekä ammattioppilaitoksissa ja näin toivoisi olevan myös musiikkiopistoissa. Suomen perustuslaki uudistettiin 1.3.2000 ja sen mukaan ketään ei saisi asettaa eri asemaan mm. terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilökohtaisen syyn perusteella. Laki säättää erityisryhmien asemaa peruskouluissa, mutta miten on musiikin opiskelijoiden kohtalo musiikkiopistoissa? Laajan opetussuunnitelman (OPS 2002) mukaan oppilaan vamman tai sairauden vaikeuttaessa yleisen opetussuunnitelman mukaista etenemistä, tulisi oppilaalle laatia henkilökohtainen opetussuunnitelma. Opetussuunnitelmalla määritellään opiskelun tavoitteet, opiskeluaika, opetuksen toteuttamistapa, tarvittavat tukitoimet, mahdolliset suoritukset ja arviointimenettely. Opintojen tavoitteiden tulisi olla musiikkikasvatuksellisia ja tapahtua oppilaan omista lähtökohdista käsin. Musiikillinen elämyksellinen kokeminen on tärkeää oppilaan musiikillisten kykyjen, sekä taitojen kehittämisessä. Opettajan tehtävä on myös löytää oppilaalle parhaat toimintatavat omaksua musiikillisiä taitoja ja tietoja sekä opettaa oppilasta itseohjautuvuuteen. (OPS 2002)

Matemaattisia, lukemisen tai kirjoittamisen alueen ongelmia esiintyy jopa 20 – 25 %:lla väestöstä ja neljäsosa perusopetuksen oppilaista osallistui vuonna 2003 erityisopetukseen. Ammatillisessa peruskoulutuksessa oli vuonna 2004 erityistä tukea tarvitsevia oppilaita 10,5 % (Haapasaari ym. 2007, 9). Tulevaisuudessa on odotettavissa erityisoppilaiden määrän lisääntyminen, mikä tulisi huomioida myös musiikkioppilaitosten toiminnassa.

Perusopetuksessa moniammatillinen oppilashuolto huolehtii nuoren oppimisen fyysisistä, psyykkisistä sekä sosiaalisesta hyvinvoinnista. Oppilashuolto on nykypäivää myös ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta vain harvassa musiikkiopistossa ja konservatoriossa toimii oppilashuoltoryhmä. Vaikka erityisoppilaiden asema tuodaan opetussuunnitelmassa esille, valtakunnallisesti yhteneviä toimintamalleja ei opetuksen ja tukitoimien järjestämisessä ole. Musiikkioppilaitoksissa oppimisvaikeuksia esiintyy mm. nuottien hahmottamisongelmina, hitaana oppimisena sekä keskittymisvaikeuksina. Usein oppilaalla olemassa oleva mahdollisesti jo diagnosoitu oppimisvaikeus tai käyttäytymishäiriö (esim. lukihäiriö tai ADHD) ei tule ennalta soiton- tai laulunopettajan tietoon, vaan ongelmat huomataan vasta ajan kuluessa. Opettaja voi siten informaation ja tiedon puutteessa joutua hankalaan tilanteeseen oppilaan edistymisen vaikeutuessa. Perusopetuksesta tutun oppilashuoltomallin käyttöönotto myös musiikkioppilaitoksissa auttaisi erilaisten oppilaiden asemaa sekä antaisi opettajille heidän tarvitsemaansa tukea. Tärkeää olisi löytää jokaiselle oppilaalle oma yksilöllinen tapa oppia, jolloin kunkin oppilaan vahvat ja heikot ominaisuudet pyrittäisiin huomioimaan opetuksessa.

Opinnäytetyössäni pyrin tarkastelemaan erilaisten oppilaiden asemaa musiikkiopistoissa sekä pohtimaan, mitä resursseja heidän oppimisen avuksi tarvittaisiin. Opettajan omaa suhtautumista ei voida sivuuttaa, vaan sillä on erittäin keskeinen merkitys oppimisilmapiirin luomisessa. Omassa työssäni kysymykseen erityisoppilaan asemasta olen törmännyt näkövammaisen (syntymäsokean) lauluoppilaan opettamisessa. Siksi koen että aiheeseen perehtyminen on haaste myös oman opettajuuteni kasvussa.

Laatimani kysely on osa opinnäytetyötäni. Kysely toteutettiin kahdessa musiikin perusopetusta laajan opetussuunnitelman mukaisesti antavassa oppilaitoksessa, Jyväskylän ammattiopistossa sekä Mikkelin musiikkiopistossa. Kysymyksillä pyrittiin hahmottamaan tämänhetkistä tilannetta erityisoppilaiden osalta: minkälaisia oppimisvaikeuksia opettajat kohtaavat työssään ja mitä keinoja he käyttävät ongelmien ratkaisussa. Tavoitteena oli myös kartoittaa opettajien omaa suhtautumista erilaisten oppilaiden opettamisessa sekä heidän saamaansa ympäristön tukea ja mahdollista koulutusta oppimisvaikeuksista.

2 ERITYISOPPIJAN KOHTAAMINEN

Petri Aarnio (2008, 8-10) kirjoittaa artikkelissaan ”Kukaan ei ole samalla lailla erilainen, vaan yksilöllisesti”. Miten määrittelemme erilaisen ja ns. tavallisen oppilaan, sillä kaikki ovat erilaisia: on vilkkaita, ujoja, sairaita, lukihäiriöisiä, murrosikäisiä, vasenkätisiä, jne. Jokainen oppilas tarvitsee yksilöllistä opetusta lähtökohdistaan riippumatta.

Kaikilla oppilailla tulisi olla oikeus harrastaa, oli sitten kyseessä ns. tavallinen tai erityisoppija. Erityisoppijaa ei tarvitse välttämättä diagnosoida, vaan tärkeää olisi miettiä miten kunkin oppilaan kohdalla löydetään oikeat toimintatavat. Viitaten Riitta Hämäläiseen (Aarnio 2008) opettajan olisi tärkeää tuntea itsensä sekä oppijana että opettajana. Myös oppilaan tulisi tuntea itsensä ja omat oppimistapansa. Hämäläinen myös kehottaa opettajia löytämään eri tapoja ja strategioita tekemisen, lukemisen, kuulemisen tai puhumisen kautta. Oppilailla on erilaisia vahvuuksia asioiden oppimisessa: siinä missä yksi oppilas oppii paremmin kokonaisuuksina voi toinen tarvita opittavien asioiden pilkkomista osiin. Joillekin asiat hahmottuvat paremmin liikkeen, värien tai muodon avulla. Päivärytmi myös vaikuttaa omaksumiseen: onko oppilas vastaanottavaisempi aamulla kuin illalla? Joku voi oppia paremmin näkemisen ja toinen kuulemisen avulla. Joillekin oppilaille mielikuvapiirtäminen on keino hahmottaa musiikillisia fraaseja. Mielikuvapiirtäminen voi olla avuksi myös kappaleiden ulkoa oppimisessa. Onkin hyvä kartoittaa oppimistapaa eri keinoin: tekemällä ja kokeilemalla, liikkumalla, näkemällä, kirjoittamalla, kuulemalla ja kuuntelemalla, puhumalla, lukemalla, väreillä ja muodoilla, rytmillä ja musiikilla, ryhmässä tai yksin, hitaammin tai nopeammin, paloina tai kokonaisuuksina, aamulla tai illalla. (Aarnio 2008, 8 – 10.)

Mitä keinoja opettaja pystyy käyttämään kun oppilas ei opi? Opettajan on hyvä miettiä erilaisia opetustapoja ja opettaa oppilaalle opiskelutekniikoita. On hyvä muistaa, että oppilaalla voi olla taustalla huonoja kokemuksia opiskelusta ja niistä olisi hyvä keskustella. Tunnin nauhoittaminen tai kuvaaminen voi olla keino asioiden oppimisessa. Joillakin oppilailla on suuri liikkumisen tarve mikä on välttämätöntä oppimiselle, joten liikkumista ei tulisi heti kieltää. Kilpailutilanteita tulisi välttää ja oppilasta pitäisi muistaa kannustaa ja kehua usein.

Mikä on siis ”tavallisen” ja erityisoppijan ero? Onko olemassa edes ”tavallisia” oppilaita yhteiskunnassa, jossa kaikki poikkeavuudet pyritään diagnosoimaan? Tavallisimmin erityisoppijaksi luetaan oppilas, jolla on jokin sairaus, vamma tai oppimisvaikeus. Erityisoppijaksi voimme ajatella myös ns. tavallisen oppilaan, jolla on ympäristössä oppimiseen haitallisesti vaikuttava tilanne: esim. perheessä voi olla vakava sairaus tai kriisi. Oppimisvaikeudet saattavat näkyä jo varhaislapsuudessa mm. motorisen koordinaation, kielellisen kehityksen tai hahmottamisen ongelmina, jotka kouluikässä tulevat esiin lukemisen, kirjoittamisen tai laskemisen vaikeuksina.

Oppimisvaikeuden voi huomata lukemisen hitaudesta, vieraiden kielten vaikeudesta (laulun opiskelussa), keskittymisen ja tarkkaavaisuuden helposta häiriintymisestä, ulkoa opetteluun vaikeuksista ja riimien tai nuottien hahmottamisen ongelmista. Oppimisen vaikeus voi näkyä kielellisessä kehityksessä, lukemisessa, kirjoittamisessa, laskemisessa sekä tarkkaavaisuudessa. Myös tilan, suunnan ja ajan hahmottaminen voi olla vaikeaa. Oppimisvaikeus ei ole tyhmyyttä tai laiskuutta vaan erilaisuutta, jolloin oppilaalla on erilainen tapa oppia, hahmottaa ja prosessoida tietoa. Usein oppimisvaikeus on perinnöllistä.

Vastuu erityisoppilaiden tavoitteellisesta oppimisesta on opettajalla. Ilman ympäristön tukea ja koulutusta emme voi kuitenkaan olettaa opettajien selviävän. Erityisoppilaan aseman parantamiseen pyrittäessä usein vastaan tulee resurssipula. Päivi Jordan-Kilkki (2006) kuvaa oppimista ympäristön ja yksilön välisenä vuorovaikutuksena. Opettajan tulisi luoda turvallinen rakenne, johon oppilas voi kiinnittyä. Turvallinen oppimisympäristö antaa oppilaalle mahdollisuuden päästää luovuutensa esiin. Tärkeää turvallisen ympäristön luomisessa on läsnäolo, havainnollisuus sekä tekeminen. Veijo Turpeisen (2008) mukaan erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaaminen on kiinnostusta ja osaamista samassa suhteessa. Opettajan tehtävänä on toimia taustojen selvittelijänä ja selkeiden tavoitteiden asettajana. Hänen mukaansa ”opettajuus on kokonaisvaltaista välittämistä ja ymmärtämistä ja jokaisen yksilön voimavarojen näkemistä”.

Erityisoppilaiden kohdalla opettajalle haasteellista on ohjeiden ja ideoiden välittäminen oppilaalle niin, että oppilas voi opittavan asian ymmärtää. Ymmärrys johtaa toimintaan sekä oppimiseen. Kun oppilas kokee onnistuvansa ja oppivansa hänen motivaationsa lisääntyy. Oppi

laalla on oikeus ymmärtämiseen ja siksi jokaisen oppilaan kohdalla tulisi miettiä kullekin oppilaalle sopivat oppimistavat. Asioiden havainnollistaminen tulisi tapahtua oppilaan maailmankuvaan pohjautuen, jolloin opettaja asettuu oppilaan asemaan hakien ratkaisuja oppilaslähtöisesti. Opettajan tulisi myös uskoa oppilaaseensa oppimisvaikeuksista huolimatta ja nähdä hänet myönteisessä valossa. Erityisoppijallakin on oikeus hyvään opetukseen!

Tutkiessani yleisesti erityiskasvatusta sekä erityisopetusta käsittelevää kirjallisuutta, minua hätkähdytti erityisesti näkökulma, jossa otettiin esille opettajan oma suhtautuminen erityisoppilaaseen. Ensikohtaaminen voi herättää myös kielteisiä tunteita, kuten ahdistus ja sääli (Pihlaja 1996, 138-139). Kun opettaja myöntää ristiriitaiset tunteensa, on hänen mahdollista suhtautua alun jälkeen objektiivisemmin. Pihlajan ja Svärdin (1996, 100 - 108) mukaan erityislasten kohdalla on olemassa vaara, että lasta autetaan liikaa. Opetuksessa olisi siis tuettava oppilasta itseohjautuvuuteen. Oppilaan positiivinen kokemus yrittämisestä ja onnistumisesta ovat osaltaan parantamaan itsetuntoa ja sopivan haasteelliset tehtävät myös motivoivat oppilasta. Oppilaan omaa tahtoa ja toiveita tulisi kuunnella juuri oppimistehtävien valinnassa ja toimintatavoissa. Oppimisvaikeuden haitat pyritään minimoimaan ja oppilaan vahvat ominaisuudet maksimoimaan.

Anneli Muurosen(2008) mukaan oppimisvaikeus aiheuttaa motivaation puutetta. Oppilas voi nähdä erityistä tukea tarvitsevan oppilaan laiskana opiskelijana, joka ei kuuntele eikä keskity. Erityisoppilas on myös helppo leimata epäsosiaaliseksi ja motivoitumattomaksi. Oppilaan oppimisvaikeus saattaa opetustilanteessa ilmentyä hätäisyytenä, hitautena, huolimattomuutena tai käytöshäiriönä ja nämä seikat ovat omiaan leimaamaan oppilasta. Opiskelija myös usein kokee itsensä huonoksi oppijaksi, mikä aiheuttaa häpeän tunnetta. Oppimisvaikeus siten johtaa usein epäonnistuneeseen oppimistilanteeseen, mikä johtaa oppilasta alisuoriutumiseen, itsetunto-ongelmiin sekä jopa masennukseen. Myönteiset oppimiskokemukset johtavat hyvään itsetuntoon ja johtavat parhaimmillaan elinikäiseen oppimiseen. Muurosen (2008) mukaan erilaisen oppijan tukeminen on kohtaamista, ajan antamista, puuttumista, luovuutta, kekseliäisyyttä, tervettä maalaisjärkeä, konkretisoimista, tavoitteiden kirkastamista ja pilkkomista, vahvuuksien hyödyntämistä, selviytymisstrategioiden etsimistä, identiteetin vahvistamista ja joskus jopa huumoria.

On tärkeää saada oppija tuntemaan itsensä, omat taipumuksensa ja kehitysmahdollisuutensa. Opetusta tulisi suunnitella oppilaiden persoonallisuuden tuntemusten ja heidän tarpeidensa pohjalta. Opettajan tulisi avartaa oppilaan maailmaa ja olla osa oppilaan jokapäiväistä todellisuutta aktivoiden oppilaan tunteita ja ajatuksia. (Ahvenainen, Ikonen & Koro 2001, 228 – 234.)

Geneettinen perimä ja ulkoiset kehystekijät määräävät oppimisedellytykset. Se missä määrin oppilas voi hyödyntää omia oppimisedellytyksiään, riippuu ympäristön tarjoamasta tuesta ja mahdollisuuksista. Psykofyysiset oppimisedellytykset myös vaihtelevat yksilöllisesti. Myös oppimismotivaatio on keskeisellä sijalla eli on huomioitava mitä oppilas itse haluaa oppia! Mielekkäät oppimistilanteet edistävät oppimisprosessia ja joillekin mm. esiintymiset ja ryhmätyöskentely tuovat uutta intoa laulamiseen ja soittamiseen. Ryhmässä toimiminen myös antaa realistista kuvaa omista taidoista, jolloin oppilas voi peilata omaa toimintaansa ja taitojansa ympäristöönsä. Yhteismusisointi auttaa myös keskittymiskyvyn sekä sosiaalisten taitojen kehittämisessä. (Kaikkonen & Mattila 1997, 5.)

Oli sitten kyseessä tavallinen oppilas tai erityisoppija, tukee musiikin opiskelu kokonaisvaltaisesti lapsen ja nuoren elämää. Motoriset taidot sekä koordinaatiokyky voivat parantua musisoinnilla ja musiikilla on hyvin terapeuttinen merkitys oppilaan henkisessä kasvussa. Musiikki antaa myös uusia voimavaroja ja parantaa itsetuntoa. Musisoinnin kautta tulevat mielihyvä tunteet myös parantavat usein oppilaan elämänlaatua (Kaikkonen & Mattila 1997, 5.)

Opettajalla on itselläänkin mahdollisuus oppia paljon erilaisuudesta opettamalla erityisoppijaa (Sundqvist 2002, 56). Oppilaan yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen antaa opettajalle haasteita oppilaan kohtaamisessa. Mitä enemmän erityisoppija eroaa muista oppilaista, sitä enemmän opettaja joutuu muuttamaan omia opetusmenetelmiään. Opettajan omat asenteet sekä ammatillinen kehittyminen ovat keskeiset tekijät, jotka vaikuttavat erityisoppilaan oppimiseen. (Sundqvist 2002, 58-65.)

3 OPPILAIDEN ERILAISET ONGELMAT OPPIMISEN TIELLÄ

Oppilailla voi olla hyvin erilaisia fyysisiä tai psyykkisiä ongelmia oppimisessa, jotka tulisi ottaa huomioon opetuksen suunnittelussa. Syyt jotka yleensä antavat aiheen erityisopetuksen järjestämiseen ovat hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet, Autismi ja Aspergerin oireyhtymä, kielelliset vaikeudet, vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt, kehityksen viivästymät, psyykkiset ja fyysiset sairaudet, liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeudet sekä kuulo- ja näkövamma.

Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet

Ongelma näkyy oppilaan levottomuutena, jolloin oppilaalla tuntuu olevan kokoajan kiire johonkin tai vetäytymisenä. Silmä-käsikoordinaatiossa voi esiintyä vaikeuksia ja lyhytkestoinen ns. työmuisti on heikko. Oppimisympäristön riisuminen turhista virikkeistä auttaa oppilasta keskittymään ja opettajan olisi tärkeää yrittää herättää oppilaan motivaatiota eri tavoin.

Autismi ja Aspergerin oireyhtymä

Autistisilla sekä Aspergerin oireyhtymästä kärsivillä ongelmia esiintyy vuorovaikutussuhteissa toisten henkilöiden kanssa. Kommunikaatio-ongelmat ovat yleisiä ja heidän on vaikea kohdata muutoksia. Empatian puute sekä tunneilmaisun niukkuus näkyvät oppilaiden reagoinnissa. Oppilaat saattavat olla hyvin kiinnostuneita rajattuihin kohteisiin ja ovat poikkeuksellisen aistiherkkiä. Näitä oppilaita yleensä auttaa pysyvä oppimisympäristö sekä rutiinit. Muutoksiin tulisi ennakoida ja valmistaa oppilasta niihin. Strukturoitu päivä- tai viikkojärjestys on suositeltavaa.

Kielelliset vaikeudet

Puheen vastaanottamisessa voi ilmetä vaikeuksia. Myös oppilaan omien mielipiteiden ilmaiseminen on hankalaa. Opetuksessa tulisi ohjeet antaa lyhyesti käyttäen oppilaalle tuttuja sanoja ja yksinkertaisia lauseita. Opetettavien asioiden mallintaminen sekä havainnollistaminen esim. kuvilla tai esineillä ovat hyviä opetuskeinoja.

Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt

Oppilaalla saattaa olla hyvin negatiivinen minäkäsitys itsestään oppijana ja puutteelliset sosiaaliset taidot tuovat ongelmia vuorovaikutukseen. Usein opetustilanteessa ilmenee auktoriteettipulmia, kun oppilas kokeilee kuka oikeasti tunnilla määrää. Menetelminä voidaan käyttää mm. sopimusten tekemistä. Opettajan tulee olla johdonmukainen ja antaa oppilaalle asiallista palautetta.

Lievä kehityksen viivästyminen

Hidas oppimistyyli voi olla merkinä kehityksen viivästyästä. Oppilaalla voi olla myös ymmärtämisen vaikeuksia sekä epärealistinen käsitys omista taidoistaan. Mallintaminen ja asioiden konkretisointi sekä toistot ovat hyviä opetusmenetelmiä. Oppisisältöä on syytä myös karsia.

Psyykkiset ja fyysiset pitkäaikaissairaudet

Oppilaan sairauksien tunnistaminen sekä luottamuksellisen kontaktin luominen oppilaaseen ovat avainsanoja opetuksen suunnittelussa. Usein tarvitaan myös yhteistyötä terveydenhuollon ja opiskelijahuollon kanssa.

4 ERITYISOPPIJAT MUSIIKKIOPISTOSSA

Peruskouluissa moniammatillinen oppilashuolto antaa mahdollisuudet hyvin suunniteltuun ja tuettuun opetukseen. Kouluissa oppilaan ohjaukseen osallistuu opettajan lisäksi mm. terveydenhoitaja, kuraattori sekä oppilaanohjaaja. Kaikissa musiikkiopistoissa ei oppilashuoltoryhmää ole, vaan opettaja joutuu yksin tekemään päätöksiä erityisoppijan opetuksen suunnittelusta. Erityisoppilaiden määrä lisääntyy myös musiikkioppilaitoksissa jatkuvasti ja siksi opettajien työhajaukseen sekä koulutukseen tulisi panostaa.

Kuinka oppilaan sairaus, vamma tai muu oppimisvaikeus pystytään ottamaan huomioon opintojen suunnittelussa? Pystytäänkö musiikkioppilaitoksissa yleensäkin panostamaan erityisoppilaiden asemaan? Yleensä erityisoppilaalla on apunaan kouluympäristössä avustaja, mutta musiikkiopistossa sellaista ei ole mahdollista järjestää. Oppilaan on siis selviydyttävä laulu- tai soittotunneista, musiikin perusteiden tunneista, orkesterista, kuorosta sekä esiintymisistä itsenäisesti tai opettajan avulla. Riippuen tietenkin vammasta tai sairaudesta kuinka ylipäätään pystyy edellä mainittuihin opintoihin osallistumaan.

Musiikin opiskelu tapahtuu yksilöllisen suunnitelman mukaan opettajan ja oppilaan yhdessä pohtien, millä resursseilla opetusta pystytään järjestämään. Musiikkiopistot kamppailevat olemassaolostaan jatkuvan taloudellisen paineen alla, joten rahallisia resursseja ei helposti löydy. Tärkeintä olisikin ongelmista puhuminen ja niiden näkyväksi tekeminen. Erityisoppilaiden määrän lisääntyessä varmasti tulevaisuudessakin, olisi mietittävä opettajien työtä tukevia ratkaisuja selvitä yhä haasteellisemmista oppilaista.

Erityislapsen hakiessa paikkaa musiikkiopistosta instrumenttiopettajalla on mahdollisuus kertoa halunsa opettaa yksilöllistettyä opetussuunnitelmaa noudattavaa oppilasta. Jos sairaus, vamma tai oppimisvaikeus ei tule esille pääsykokeissa on opettajan hämmennys sitäkin suurempi tuntien alkaessa. Alkuun ongelmia ei välttämättä esiinny, vaan ne huomataan ajan kuluessa oppilaan oppimisen vaikeutuessa. Erityisoppilajan opettaminen asettaa kullekin opettajalle suuren haasteen jo opetussuunnitelman luomisessa, sillä tavoitteiden asettelu voi olla erittäin vaikeaa. Edistymistä ei pystytä tarkasti arvioimaan, vaan opetussuunnitelmaa tulee tarkastella aika-ajoin, jotta mielekkyys oppimisessa säilyy. Tasosuorituksia ei useinkaan erityisoppijoilta odoteta, mutta he voivat edistymisensä mukaan niitä sovelletusti tehdä. Musiikkiopistojen tehtävänä on opettaa tavoitteellisesti ja jos edistyminen pysähtyy, toiminta samaten lähestyy enemmän musiikkiterapiaa. Kelan korvaavaa musiikkiterapiaa musiikkioppilaitokset eivät järjestä, vaan musiikin opiskelu on tavoitteellista sisältäen musiikkiterapeuttisia vaikutuksia.

Vanhemmat ja oppilas eivät usein kerro jo diagnosoidusta luki- tai hahmotushäiriöstä ja siten soiton opettaja voi olla täysin tietämätön oppilaalla olevasta oppimisvaikeudesta. Opettaja joutuu usein salapoliisin tavoin etsimään tietoa, jota hänen olisi pitänyt saada ennen oppilaan

tuntien alkamista. Jotta erilaiset oppilaat saisivat mielekästä ja yksilöllisiin tavoitteisiin pohjautuvaa opetusta, olisi musiikkioppilaitoksen opettajien koulutusta lisättävä. Moniammatillinen yhteistyö sekä ympäristön tuki myös auttaisi opettajia selviytymään erityisoppilaan opettamiseen kohdistuvasta haasteesta. Koska erilaisten oppilaiden määrä lisääntyy jatkuvasti musiikkiopistoissa opettajat kaipaavat selkeitä linjan vetoja siitä, kuinka sovellettua opetusta järjestetään.

Oppimisvaikeuksien ja oppimistapojen tunnistaminen on tärkeää, sillä oppiihan jokainen asiat omalla tavallaan. On vain löydettävä konkreettisia keinoja, jotka ympäristö hyväksyy. Apuvälineinä voi käyttää mm. nauhuria, tietokonetta erilaisine ohjelmineen, kameraa, lukevaa skanneria jne. (Haapasaari ym. 2007). Hopsin avulla voidaan opetusta mukauttaa, jolloin oppimäärät yksilöllistetään yleisistä määristä oppimisvaikeuden vuoksi. Apuvälineet voivat olla avuksi oppimisessa kun oppilaalla esiintyy vaikeuksia muistin, kognitiivisten taitojen (ajattelu, kieli, havainnot) hahmottamisen tai motoriikan alueilla. (Haapasaari ym. 2007, 10 – 32.)

Käytännön kokemuksia kotimaassa

Käytännön kokemuksia musiikin erityisopetuksesta on mm. Kuopion konservatoriolla, joka on järjestänyt musiikin erityisopetusta jo vuodesta 2002 alkaen. Erityisoppilaiden opetusta heillä oli sitä ennen kokeiltu jo kahden vuoden ajan ja vuodesta 2002 alkaen toiminta vakiintui. Opetusta annetaan sekä yksilö- että ryhmäopetuksena. Ryhmäopetus on pääosin musiikki-leikkikouluopetusta ja yksilöopetusta on annettu mm. laulussa ja pianon soitossa. Oppilaina on ollut mm. Dysfasia- ja Down-lapsi. Erityisoppijat ovat tulleet oppilaiksi yleisen pääsykokeen kautta ja heille on tehty opintojen alussa henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat. Suunnitelmassa on määritelty opiskelun tavoitteet, opiskeluaika, opetuksen toteuttamistapa, tarvittavat tukitoimet, suoritukset sekä arviointimenettely. Opiskelun tavoitteet ovat musiikkikasvatuksellisia, joissa pyritään kehittämään oppilaan musiikillisia kykyjä ja taitoja. Opiskeluaikaa erityisoppijoille myönnetään lukuvuodeksi tai lukukaudeksi kerrallaan niin kauan kuin opiskelulle voidaan asettaa mielekkäitä tavoitteita. Kokonaisuudessaan oppilailla on mahdollisuus opiskella 10 vuotta. Oppilaille on määritelty henkilökohtaisen opetuksen määrä sekä mahdollisesti ryhmäopetus, sekä musiikin kuuntelu ja esiintymiskoulutus. Musiikin kuuntelukasvatusta pidetään hyvin tärkeänä.

Oppilaan tarvitsemat tukitoimet merkitään tarkasti opiskelusuunnitelmaan (apuvälineet, avustajan käyttö, kotiharjoittelu). Oppimisen apuna käytetään mm. kuvionuotteja ja värilaattoja. Vapaasäestys pohjalta sekä kuulon perusteella oppiminen antaa nuotinlukuongelmista kärsiville mahdollisuuden musisoida. Nuotinlukuongelmaisten oppilaiden on mahdollista mm. jättää primavista pois suorituksista. Mahdolliset suoritukset tai suoritusten yksilöllistämiset merkitään myös suunnitelmaan. Opettaja käy vähintään kerran lukuvuodessa arviointikeskustelun oppilaan ja hänen huoltajiensa tai tukihenkilöittensä kanssa.

Kuopion konservatoriossa arviointi on suhteessa oppilaan omiin tavoitteisiin ja opintosuoritusten arviointi on sanallista. Numeroarviointi voidaan antaa päättösuorituksissa. Oppilaiden on mahdollista saada perustason päättötodistus, jos suurin osa opinnoista on suoritettu. Kaikki oppilaat saavat opinnoistaan todistuksen, johon on merkitty opetuksen sisältö. Kuopion konservatoriota voidaan pitää Suomessa edelläkävijänä musiikin erityisopetuksen järjestämisessä.

Käytännön kokemusta ulkomailta

Myös ulkomailla on aihetta tutkittu ja kokeiltu käytännössä. Samansuuntaisia johtopäätöksiä on tehnyt myös Stephen Zdzinski (2001), jonka mukaan instrumenttiopettajat voivat hyvinkin menestyksellisesti opettaa erityisopetusta tarvitsevia oppilaita, jos he itse ovat valmiita irtautumaan perinteisistä soiton opetuksen tekniikoista. Tavoitteena hänen mukaansa olisi opetus-tapojen yksilöllistäminen. Hänen mukaansa esim. bändi- ja orkesterisoitto ovat hyviä keinoja saada erilaiset oppijat luontevasti mukaan instrumenttiopetukseen. Oppilaalle, jolla on fyysisiä esteitä, tulee instrumentti valita huolella fyysiset ominaisuudet huomioon ottaen. Oppilas voi tarvita apuvälineen esim. soittimen pitelemiseen ja erilaisen suukappaleen puhaltimissa.

Vanhempien tuki on myös Zdzinskin (2001) mukaan tärkeää erityisoppijan musiikin opiskelussa ja olisi tärkeää että he kiinnostuisivat lapsensa edistymisestä. Vanhemmat voivat esim. laulaa lapsensa kanssa, viedä konsertteihin, keskustella lapsen kehityksestä, kuunnella kotona musiikkia hänen kanssaan, osallistua lapsen harjoitteluun, kyyditä musiikkiharrastukseen ja nauhoittaa esiintymisiä. Nuottien lukemisen ongelmassa voi kappaletta lähteä harjoituttamaan

laulamisen kautta, jonka jälkeen siirrytään nuotteihin. Apuna voi käyttää kortteja, joihin on merkitty rytmit ja iskut. Värien käyttäminen voi myös auttaa nuottien hahmottamisessa. Kapaleiden valintaan tulee kiinnittää huomiota ja oppimista auttaa, jos melodia on helposti mieleen jäävä.

Haastetta voidaan lisätä ottamalla toinen ja kolmaskin stemman mukaan. Nuotinnusta voi helpottaa esim. rytmien osalta kirjoittamalla vaikeat rytmit yksinkertaisempaan muotoon. Zdzinski vertaa kyseistä musiikin työstämisen tapaa käsikelloille sävellettävään musiikkiin. Vaskisoitimissa opettaminen voi lähteä äänillä leikkimisen kautta esim. leikkimällä hevosen tai auton ääntä, surisemalla suulla korkealta ja matalalta, surisuttamalla suukappaleella, jonka jälkeen voi soittaa jo itse soittimella.

Erityisoppijan edistyminen voi olla hidasta ja siksi tavoitteiden asettaminen pienissä erissä on tärkeää. Tavoitteita on asetettava tekniikassa, musiikissa sekä sosiaalisessa merkityksessä. Zdzinskin mukaan erityisoppija voi menestyä hyvin instrumenttiopinnoissa, kunhan opettaja on valmis ja halukas löytämään toimivia tapoja opettamisessa. Opettajalla on mahdollisuus tehdä yhteistyötä vanhempien, muiden erityisoppilaiden, musiikin opettajien ja musiikkiterapeuttien kanssa. Keskeistä ovat siis ominaisuudet ja sosiaaliset tekijät. (Zdzinski 2001, 27-29.)

Hagedornin (2002) mukaan musiikin opetuksessa lukemisen ongelmaa voi auttaa tekstin merkitseminen värein. Usein vaikeuksia tuottaa laulun tekstien lukeminen silloin, kun on useampi säkeistö saman melodian alla. Myös lauseiden merkitysten ymmärtäminen voi olla heikolle lukijalle vaikeaa. Värit ja muut merkitsemistavat auttavat nuottien hahmottamisessa. Rytmien opettamisessa voi käyttää Hagedornin mukaan myös rytmikortteja. (Hagedorn 2002, 20 – 22.)

5 KYSELYN TULOKSET

5.1 Kyselyn toteuttaminen

Molemmat oppilaitokset, joissa kysely tehtiin, ovat tämänhetkisiä työpaikkojani. Sen vuoksi aineiston keruu oli helpompi toteuttaa kuin valtakunnallisesti toteutettuna. Molempiin oppilaitoksiin jaoin opettajille 40 kyselykaavaketta ja vastausprosentti Mikkelissä oli 27,5 % ja Jyväskylässä 17,5 %. Kysymyksillä pyrin selvittämään opettajien toimintatapojen muutoksia erityisoppilaiden kohdalla sekä heidän suhtautumisestaan erityisoppilaisiin. Kysymyksiä oli neljä: 1) Millaisiin oppimisvaikeuksiin olet törmännyt opetusurasi aikana? 2) Mitä keinoja olet käyttänyt oppilaan auttamiseksi/miten olet muuttanut omaa opetustyyliäsi? 3) Kuinka suhtaudut erilaisiin oppijoihin ja mitkä ovat valmiutesi ottaa heitä vastaan? 4) Minkälaista tukea/koulutusta olet saanut erityisoppijan opettamiseen?

5.2 Nuottien hahmotusongelmat

Musiikin opiskelussa nuottien lukutaito on hyvin keskeisellä sijalla ja erilaisina apukeinoina hahmottamisongelmissa opettajat ovat käyttäneet mm. värejä sekä riittävän kärsivällistä asioiden toistamista. Kappaleita opetellaan paljon myös kuulon perusteella ja ulkoa. Opetuksen tempon hidastaminen, sormitusten runsas merkkaaminen nuotteihin ja selkeä isompi notaatio ovat auttaneet oppimista. Nuottien hahmottamista auttavat myös melodialinjat, joissa ei ole paljon hyppyjä. Opittavan kappaleen pilkkominen pienempiin osiin esim. rytmin erillinen harjoittaminen sekä kappaleen harjoittaminen pienissä osissa ovat edistäneet oppimista. Jokainen oppija tarvitsee yksilöllisesti aikaa kehittymiseensä, jolloin olisi tärkeää välttää oppilaan painostusta. Sopivan haastavat kappaleet ja riittävästi toistoja sekä aikaa omaksumiselle ovat keskeisiä toimintatapoja. Opetuksen vaatimustason tulee myötäillä oppilaan tasoa. Tärkeintä oppimisessa on oppilaan motivaatio, joka on edellytys uuden oppimiselle. Myös opettajan asenne erityisoppijaa kohtaan on tärkeä. Jos opettaja kokee turhautumista ja voimavarojensa hiipumista on sillä suora yhteys oppilaan oppimiseen.

5.3 Lukihäiriö

Lukihäiriö saattaa näkyä soittotunneilla mm. nuottien lukemisen vaikeutena. Lauluopinnoissa sen voi huomata mm. eri kielten oppimisen sekä ulkoa opettelun vaikeutena. Nuottien tai viivastojen hahmottamisessa voi apuna käyttää värejä tai kuvia, jotta lukeminen helpottuu. Laulujen teksteissä auttaa tekstien harjoittaminen pelkästään lausuen ja vaikeiden tavujen sinnikäs kertaaminen. Ulkoa oppimiseen tulisi antaa oppilaalle riittävästi aikaa. Kappaleiden vaikeus-taso on myös syytä ottaa huomioon.

5.4 Käytöshäiriöt

Käytöshäiriöisten opettamisessa (mm. ADHD, Asberger ja henkilökohtaiset syyt) opettajat ovat käyttäneet samoja opetusmetodeja kuin hahmotusongelmissa. Käytöshäiriöiselle oppilaalle asioita joudutaan kärsivällisesti toistamaan useita kertoja. Joskus vanhemman läsnäolo saattaa auttaa.

Oppitunnin jakaminen kahteen lyhyempään osaan on auttanut asioiden oppimisessa, varsinkin keskittymisongelmaisten kanssa. Omat oppimissuunnitelmat auttavat opetuksen suunnittelussa. Kyselyssä tuli myös esille, että oppilaina on henkisesti häiriintyneitä. Heidän ohjaamiseen sa opettajat ovat itsenäisesti hakeneet tietoa kollegoilta, lääkäreiltä, koulujen rehtoreilta sekä vanhemmilta. Ongelmallista avun saamisessa on asiantuntija-avun puuttuminen. Kouluissa opettajat pystyvät keskustelemaan terveydenhuollon ammattilaisten kanssa oppilaan ongelmista, mutta musiikkioppilaitoksissa mielenterveydellisiin ongelmiin ei ole asiantuntemusta. Kyse on myös opettajan ja oppilaan keskinäisestä luottamuksesta. Kun lapsi tai nuori avautuu ongelmineen soitonopettajalle, voidaan edellyttää tiedon olevan luottamuksellista.

Lapsen ja nuoren mieli voi järkkäytyä tilapäisesti myös perheen vaikeassa tilanteessa (mm. avioero tai läheisen kuolema) tai oppilaan henkilökohtaisten ongelmien vuoksi (mm. Anorexia Nervosa, vaikea masennus ja stressi). Nämä tilanteet vaikuttavat suoraan oppilaan musiikin opiskeluun ja olisi toivottavaa, että opettaja osaisi suhtautua tilanteeseen ymmärtäväisesti. Oppilaan kuunteleminen ja ymmärtäminen sekä vaatimusten helpottaminen ovat keinoja auttaa oppilasta jatkamaan musiikkiharrastusta vaikean elämänvaiheen yli. Musiikilla on siten

tärkeä terapeuttinen merkitys. Anorexia Nervosa näkyy soitonopiskelussa esim. väsymyksenä ja läksyjä tulisi antaa vain sen verran, mitä oppilas jaksaa harjoitella. Soittotunteja on myös hyvä tauottaa oppilaan voimien mukaan.

5.5 Näkövamma

Kyselyssä esiin tuli myös näkövammaisen oppilaan opettamisen ongelmat. Näkövammaisen oppilaan opettamisessa on mahdollista panostaa kuulonvaraiseen oppimiseen, sillä heillä kuulo herkistyy kompensoimaan näkemisen ongelmaa. Pistenuotteja kertoi yksi opettaja käyttäneensä apuna. Jos näkövamma on lievä tai keskivaikea, suurennetuista nuoteista on apua. Täysin sokean oppilaan kanssa kuulonvarainen oppiminen on keskeistä pistenuottimateriaalin suppeuden vuoksi. Materiaalin puute näkyy myös teoriaopintojen järjestämisen ongelman. Sokean oppijan kohdalla tärkeää on mielikuvien avulla opettaminen ja nimenomaan oppilaalle tuttuun asioiden kautta. Näkövammaisen kokee ympäristön hyvin eritavalla kuin näkevä ja siksi asioiden valaiseminen tulisi tapahtua useasta suunnasta. Kuuloon perustuvan oppimisen lisäksi tuntoaisti auttaa asioiden hahmottamisessa. Oppilaan kämmenelle voi piirtää vaikka omalla sormella kuvioita selventämään fraseerauksen tai tekniikan perusteita.

5.6 Muut oppimisvaikeudet

Vastauksissa ilmeni myös muita ongelmia, kuten puheviat, heikko rytmittäjä, sävelkorvan puuttuminen, hitaat oppijat, motoriset ongelmat sekä huono suomenkielen taito. Myös eriaikaisia kehitysvammaisia oppilaita oli yhdellä opettajalla. Puhevika vaikuttaa etenkin laulun opiskeluun. Hitaasti oppivien kohdalla opettajan kärsivällinen ote sekä opetustempon hidastaminen auttavat oppilaan omaksumista. Oppilaan painostamista tulisi myös välttää ja hänelle olisi annettava aikaa asioiden omaksua asiat. Suositeltavaa hitaille oppilaille on samanaikaiset teoriaopinnot soittoharrastuksen kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan oppitunnin jakaminen kahteen osaan. Motorisia ongelmia eräässä tapauksessa ilmeni siten, että oppilaan liikuttaessa vasenta kättä myös oikea käsi teki tahtomattaan saman liikkeen. Käsien toiminnan eriyttämiseen mm. aivojumbppaharjoitteet voivat auttaa. Sinnikkäällä harjoittelulla käsien erillinen toiminta kehittyy eteenpäin.

5.7 Ympäristön tuki

Jyväskylän ammattiopistossa on alkamassa oppilashuolto-ryhmän toiminta. Suhtautuminen erityisoppilaisiin on kuitenkin vielä kaksijakoista. Opettajat, jotka kohtaavat omassa työssään ongelmia, pitävät työyhteisön sekä vanhempien tukea tärkeänä. Osa opettajista kokee silti aiheen turhaksi. Monet opettajat pitävät kollegoiltaan saamaansa tukea keskeisenä ja opettajanhuoneen keskustelut ovat luoneet uusia toimintatapoja opettamiseen. Avun saaminen on vaikeaa silloin, kun vanhemmat eivät informoi opettajaa jo diagnosoidusta lukihäiriöstä tai hahmotusongelmasta. Vastauksissa kaivattiin käytännöntasolle ulottuvaa tietoa sekä perehdytystä aiheeseen varhaisessa vaiheessa.

Mikkelin musiikkiopisto on järjestänyt opettajilleen päivän kestoisen koulutuksen oppimisvaikeuksista. Koulutus oli suunnattu toimenhaltioille, joten kaikki opettajat eivät siihen osallistuneet. Oppilaan vanhempien tukea pidettiin tärkeänä sen vuoksi, että opettajien mielestä vanhemmat tuntevat oman lapsensa parhaiten. Myös kollegoilta saatu tuki koettiin tärkeäksi. Lisää koulutusta toivottiin myös, sillä opettajat kokevat ongelmien lisääntyvän koko ajan.

5.8 Opettajan suhtautuminen erityisoppijaan

Opettajat kokevat pääosin erityisoppijat myönteisenä, kunhan oppilaan motivaatio on kohdallaan. Vastauksissa korostui yksilöllinen suhtautuminen, avomielisyys sekä rakentava ja optimistinen ote opetukseen. Opettajissa oli myös niitä, jotka pitävät erilaisia oppilaita työn haasteena ja rikkautena. Opettajallekin on ilo saada erilaiset oppilaat oppimaan ja nauttimaan musiikista. Yhdessä vastauksessa korostettiin myös vuorovaikutteista oppimista, jolloin opettajallakin on mahdollisuus oppia jokaisesta oppilaasta jotain itse. Yhden opettajan mielestä vaikeat ADHD oppilaat eivät kuulu musiikkiopistojen varsinaisiksi opiskelijoiksi, vaan heidän paikkansa on terapiassa. Ilman edistymis/opetussuunnitelmapaineita kyseinen opettaja on valmis opettamaan ketä vain, joka on motivoitunut. Yhdessä vastauksessa koettiin valmiudet erityisoppijan vastaan ottamiseksi huonoiksi. Opiskelun yhteydessä aiheeseen ei ollut perehdytty lainkaan, jolloin opettajan oman aktiivisuuden varaan on jäänyt tiedon hankkiminen. ”Hoidetaan hommat vaikka joskus turhauttaa” oli kommenttina eräässä vastauksessa. Opettajat eivät pelkää erilaisten oppilaiden mukanaan tuomaa haastetta, vaan ovat valmiita opettamaan ketä vain motivoitunutta sekä musiikillisesti lahjakasta oppilasta.

5.9 Kooste vastauksista

Monille opettajille aihe oli vieras ja siksi kyselyyn vastasivat ne, jotka erityisoppilaita ovat opettaneet. Päällimmäisinä oppimisvaikeuksista esiin nousivat nuottien hahmottamisvaikeudet sekä käytöshäiriöt. Lisäksi vastauksissa käsiteltiin näkövammaisen sekä psyykkisten ongelmien vaikutusta musiikin opiskeluun. Keskittymis- ja käytöshäiriöitä esiintyi jopa 72 %:lla vastanneiden opettajien oppilaista. Lukihäiriö ilmeni 22 %:lla sekä hahmottamisongelmia 50 %:lla oppilaista. Henkisiä ongelmia ilmeni 16 %:lla vastanneiden opettajien oppilaista.

Vaikka luvut näyttävät suurilta, tulee muistaa, että vain erityisoppilaita opettaneet opettajat vastasivat kyselyyn. Opettajista 39 % koki saaneensa tukea kollegoilta, 28 % oppilaan vanhemmilta ja 11 % koulutuksesta. Oppilaanhuoltoryhmän toiminnan alkaminen Jyväskylän ammattiopistossa koettiin tärkeäksi 11 %:ssa vastauksista.

6 LOPPUSANAT

Erilaiset oppilaat ovat vielä toistaiseksi eriarvoisessa asemassa Suomen musiikkioppilaitoksissa. Yhtenäistä valtakunnallista toimintamallia ei ole, vaan oppilaitoskohtaisesti määritellään puitteet, minkä varassa opetusta pystytään järjestämään. Musiikin erityisopetusta on mahdollisuus järjestää opettajien ammatillisten sekä henkilökohtaisten valmiuksien mukaan, jos he ovat valmiita erilaisia oppilaita ottamaan. Henkilökohtaiset opetussuunnitelmat mahdollistavat yksilöllistetyt tavoitteet ja ovat perusta hyvin suunnitellulle opetukselle. Kenttäkyselyn mukaan opettajat tuntevat olevan vielä epä tietoisia siitä, kuinka heidän tulisi sovellettua opetusta järjestää ja missä määrin laajan opetussuunnitelman mukaisesti etenevää opetusta pystytään muokkaamaan oppilaan lähtökohtien mukaan. Avoimen osaston oppilaiden kohdalla on soveltaminen helpompaa, sillä heidän kohdallaan ei ole paineita tasosuorituksista.

Oman Hopsin (henkilökohtaisen opetussuunnitelman) laatiminen on mahdollista jokaisessa oppilaitoksessa, jolloin opetukselle määritellään tavoitteet sekä tarvittavat aputoimet. Opettajat kaipaavat konkreettista tietoa eri oppimisvaikeuksista ja erityisoppijoille suunnatusta opimateriaalista, sillä opettajainhuonekeskustelut ovat monelle opettajalle ainoa keino saada

neuvoa erilaisten oppilaiden opettamisessa. Hyvin laajasti löytyy tietoa yleisesti oppimisvaikeuksista lähinnä kouluympäristössä, mutta ongelmana on tämän tiedon soveltaminen musiikin opettamiseen musiikkioppilaitoksissa. Käytännössä opettajat kokeilevat yrityksen ja erehdyksen kautta toimivia malleja. Musiikkioppilaitosten opettajille suunnattua koulutusta pitäisi järjestää, jotta kaikille oppilaille saataisiin tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen.

Laajan opetussuunnitelman mukaiselle opetukselle ei ole estettä musiikin erityisopetuksessa, kunhan opetus suunnitellaan hyvin. Käytännön kokemusta on jo mm. Kuopion konservatoriossa, jossa jokaisen oppilaan tilanne kartoitetaan yksilöllisesti huomioiden oppilaan henkilökohtaiset oppimisen esteet. Opettajilta ei edellytetä musiikkiterapian opintoja pystyäkseen tavoitteellisen yksilöllisen opetuksen järjestämiseen. Kyse on ainoastaan opettajan valmiudesta murtaa rutinoituneita opetustekniikoita ja halusta muuttaa omaa opetusta paremmin erityisoppilaiden tarpeita vastaamaan.

Yksilölliset opetussuunnitelmat, opettajien kouluttaminen sekä oppilashuoltoryhmien toiminta ovat avainsanoja erilaisten oppilaiden aseman parantamiseksi musiikkioppilaitoksissa. Oppilaitosten ovien toivoisi yhä useammin aukeavan oppimisvaikeuksista ja sairauksista huolimatta. Erilaisuuden kohtaaminen antaa myös opettajalle itselleen kasvun mahdollisuuden.

”Olemmehan kaikki erilaisia – siis samanlaisia!” (Aarnio 2008, 8)

LÄHTEET

Aarnio, P. 2008. Olemme erilaisia, siis samanlaisia! Artikkelin erillisistä oppijoista. Trioli: Keski-Helsingin musiikkiopisto.

Ahvenainen O., Ikonen, O. & ja Koro, J. 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Helsinki: WSOY.

Erilaisuuden huomioiminen. www.erilaistenoppijoidenliitto.fi

Erytisoppilaita musiikkiopistossa? Keskustelufoorumi. www.musicedu.fi

Haapasaari, M., Koponen, T., Mäkelä, M. & Parantainen, A. 2007. Tukitoimien työkalupakki opettajille ja ohjaajille. Ekenäs: Ekenäs Tryckeri Ab.

Hagedorn, V. 2002. Accommodations for Special Needs Students: What We Can Do. General Music Today. Spring 2002.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Jordan-Kilkki, P. 2006. Hyvä musiikkisuhde ja tavoitteellinen musiikkikasvatus. SML:n kevätpäivät. www.musicedu.fi

Kaikkonen M. & Mattila, S. 1997. Musiikki ja mielen mahdollisuudet. Helsinki: Sibelius-akatemia.

Knuuttila, A. 2003. Musiikin erityisopetus musiikkioppilaitoksissa. SML:n Kevätpäivät Imatalla 31-23.4.2003. www.musicedu.fi

Lavaste, A-E. Rehtori. Kuopion konservatorio. Puhelinkeskustelu 11.4.2008.

Liukko, S. & Perttula, S. 2007. Opinnäytetyön raportointi. www.kirjasto.jypoly.fi

Muuronen, A. 2008. Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen. Esitelmä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattiopisto.

Oppimisvaikeudet oppimisen esteenä. 2008. Niilo Mäki Instituutti. Sivut päivitetty 3.3.2008.
<http://nmi.jyu.fi>

Pihlaja, P & Svärd, P-L. 1996. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Sundqvist, M. 2002. Oppilas tavallisella luokalla: luokanopettajien kokemuksia erityisoppilaan opettamisesta. Pro gradu – työ. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Turpeinen, V. 2008. Oppimisvaikeudet. Esitelmä. Jyväskylä: Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Zdzinski, S. 2001. Inclusion – Instrumental Music for Special Learners. Music Educators journal. January 2001.

Liite 1.

Hei,

teen Jyväskylän Ammatilliseen opettajakorkeakouluun pedagogista opinnäytetyötä erityisoppilais- ta/erityisoppijoista musiikkiopistoissa. Kerään materiaalia myös tällä kyselyllä, johon toivon teidän vastaavan. Olen kiitollinen kaikista vastauksista, vaikka ette olisikaan perehtynyt juuri erityisoppi- laiden opettamiseen. Kaikille opettajille on varmasti uransa aikana tullut vastaan tilanteita, jolloin on joutunut muuttamaan opetustapoja oppilaan oppimisvaikeuksien vuoksi. Erityisoppijoiksi lue- taan mm. sairauden, vamman tai muun henkilökohtaisen rajoitteen omaavia oppilaita. Oppimisvai- keuksia ovat mm. lukihäiriö, hahmotusongelmat, käytöshäiriöt. Kysymyksiin voi vastata hyvin va- paasti ilman suorituspainetta ja kaavakkeet toivon palautettavaksi lokerooni 4.2.2008 mennessä. Tarvittaessa voit kirjoittaa myös kaavakkeen toiselle puolelle. Kiitos jo etukäteen!

1. Millaisiin oppimisvaikeuksiin olet törmännyt opetusurasi aikana?
2. Mitä keinoja olet käyttänyt oppilaan auttamiseksi/miten olet muuttanut omaa opetustyyliäsi?
3. Kuinka suhtaudut erilaisiin oppijoihin ja mitkä ovat valmiutesi ottaa heitä vastaan?
4. Minkälaista tukea/koulutusta olet saanut erityisoppijan opettamiseen (koulutus, oppilaan vanhempien ja työyhteisön tuki)

LÄMMIN KIITOS VASTAUKSESTASI!!!! T: Tuija Kiviranta